

САМАБЫТНАСЦЬ ВОБРАЗА МЕДЫКУСА Ў АПОВЕСЦІ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА “ЦЫГАНСКІ КАРОЛЬ”

Рымиша У.А.,

студэнтка 2 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Падстаўленка В.Ф., канд. філал. навук, дацэнт

Адной з найбольш вядомых постацей беларускай літаратуры з’яўляецца Уладзімір Караткевіч – майстар гістарычнай прозы ў цэлым і вытокаў нацыянальнай ментальнасці ў прыватнасці. Гэты славуны пісьменнік, згодна з думкай В.А. Шынкарэнка, “імкнуўся да стварэння ўніверсальнага гістарычна-рамантычнага жанру, дзе на роўных уладараць канкрэтны факт і выдумка” [1, 24]. У гэтым плане вялікую даследчыцкую ўвагу трэба звярнуць не толькі на ўсім вядомыя прыклады (апавесць “Дзікае паляванне караля Стаха”, раманы “Каласы пад сярпом тваім”, “Хрыстос прыямліўся ў Гародні” і інш.), але і камічную аповесць “Цыганскі кароль”. Тут натуральнае тэмпаральна аддаленае паглыбленне чытачоў у эпоху адбываецца дзякуючы шматпрыкладнай гістарычнай атрыбутычнасці і праз сістэму адпаведных персанажаў, што знітоўваюць ідэі свайго перыяду і пазачасава значныя думкі.

Аktуальнасць навуковага даследавання псіхалогіі і філасофіі цэнтральных герояў згаданых гістарычных твораў акрэслівае новы ўзровень вывучэння іх мастацкага свету са сваім страчаным архаічным складнікам і мудрай універсальнасцю. Яркім прыкладам гэтага выступае вобраз Медыкуса з аповесці “Цыганскі кароль”.

Мэта артыкула – раскрыць ідэйную значнасць вобраза Медыкуса як мастацкага двойніка Уладзіміра Караткевіча ў згаданай аповесці.

Матэрыял і метады. Матэрыялам нашага даследавання паслужыў твор “Цыганскі кароль” У. Караткевіча. Асноўнымі для навуковага аналізу абраны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, дэскрыптыўнага метадаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. Вобраз Медыкуса прадстаўлены ў творы як вельмі яркі персанаж, вучоны, мудрэц, лекар. У адпаведнасці з гэтым аўтарам прыводзіцца і адпаведнае яго апісанне: “год пад пяцьдзясят, быў худы і жоўты. Вочы, якія надта блізка сядзелі адно ад другога <...> нос быў аж празрысты ад бледнасці на кашчавых плячах вісела чорная мантыя” [2, 167].

Як ужо намі адзначалася, Медыкус – гэта alter ego аўтара, таму праз уважлівы разгляд выказванняў героя ёсць магчымасць асэнсаваць пісьменніцкую пазіцыю. Словы персанажа прасякнуты трывогай і болей за родны край, напоўнены трагічным сэнсам: “На нашай зямлі дрэнна жывецца вучоным, асабліва калі яны беларусы <...> мы – гной пад нагамі чужынцаў” [2, 168]. Заўважаецца цікавая тыпалагічная паралель з галоўным героем рамана “Каласы пад сярпом тваім” Алесем Загорскім, яшчэ адным увасабленнем аўтарскага “я”. Погляды названых герояў у многім сугучныя на аснове філасофскага бачання імі жыцця і жадання палепшыць яго.

Медыкус шмат разважае над тым, хто такі чалавек і якая прырода яго пачуццяў, ці з’яўляецца бессмяротнай душа. У пошуках адказу ён нават займаўся забароненым анатаміраваннем трупаў. У выніку сцвярджае, што “нават пачуцці не сведчаць пра бессмяротнасць душы. Пачуццяў няма, усё ад току крыві. Кінецца яна ў галаву – чалавек адчувае гнеў, кінецца яшчэ куды – іншы вынік. Чалавек менавіта такая самая худаба, як свіння, і адрозніваецца ад яе толькі здатнасцю размаўляць, складаць вершы ды яшчэ тым, што ён бывае горшы за самую горшую свінню. І сапраўды, знайдуцца людзі, чорныя душой, якія загубяць усё прыгожае, пасля чаго ён і чалавекам ужо не лічыцца” [2, 170].

Відавочна, што сярод самых “балючых” пытанняў цэнтральнага героя хвалюе лёс Радзімы. Медыкус адкрыта асуджае рэнегакства шляхты, лічыць, што кожны народ мае

такі ўрад, якога сам варты. І разам з тым кажа пра веліч свайго народа, верыць у яго вызваленне, у яго духоўныя і стваральныя сілы: “Мы, беларусы, цяпер, літасцю нашай шляхты і добранькага Пана Бога, зрабіліся такім народам, што ў нас цыганскае каралеўства – вялікая дзяржава, а бойка на палявой мяжы – знешняя палітыка, лаянка баб ля студні – барацьба за мову, а гандаль радзімай – адзіны гатунак гандлю, які нам дазволены”. На падставе адзначанага можна сцвярджаць, што ў аснове філасофіі героя (і адпаведных аўтарскіх поглядаў) знаходзіцца выключная любоў да чалавека і Радзімы.

Заклучэнне. Ідэйна-мастацкі акцэнт на вобразе Медыкуса ў аповесці “Цыганскі кароль” найперш сведчыць аб напружаным ідэйна-эстэтычным пошуку У. Караткевіча. Не прымаючы шаблоннай рэвалюцыйнасці, бунтарства, аўтар шукаў іншыя формы ўвасаблення высокага маральнага пошуку, больш рэалістычныя і пераканаўчыя. Пісьменнік імкнуўся выявіць вытокі самасвядомасці беларусаў, а таксама даказаць, што любыя крайнія тэорыі залішняй паслухмянасці і пакоры ці стыхійнага бунту павінны быць узважаны з пазіцыі народнай мудрасці і маральнай аксіялогіі.

1. Шынкарэнка, В.К. Нястомных пошукаў дарога: праблемы паэтыкі сучаснай беларускай гістарычнай прозы / В.К. Шынкарэнка. – Мінск: Беларус. навука, – 2002. – 208 с.
2. Караткевіч, У. Сівая легенда. Ладзя Роспачы. Цыганскі кароль / У. Караткевіч. – Мінск: Папуры, 2018. – 240 с.
3. Верабей, А. Уладзімір Караткевіч: жыццё і творчасць / А. Верабей. – Мінск: Бел.навука, 2005. – 271 с.

ФРАЗЕАЛАГІЧНЫЯ АДЗІНКІ З КАМПАНЕНТАМ *ВОЧЫ* Ў НАРОДНЫХ ГАВОРКАХ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Рымша У.А.,

студэнтка 2 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт

Нацыянальна-культурная адметнасць кожнага народа вельмі выразна адлюстроўваецца праз яго дыялектную мову. Яе спецыфіку вызначаюць найперш лексічны і фразеалагічны пласты. Бясспрэчным з’яўляецца тое, што ўстойлівыя выразы як літаратурнай, так і дыялектнай мовы рэпрэзентуюць багаты жыццёвы вопыт народа, розныя бакі яго жыцця і побытавай сферы. Беларуская дыялектная фразеалогія не з’яўляецца выключэннем. Асабліваю ўвагу звяртаюць на сябе фразеалагічныя адзінкі Віцебшчыны – гэтага надзвычай цікавага ў этнамоўным плане рэгіёна. Дастаткова вялікую ў колькасных адносінах тэматычную групу складаюць фразеалагізмы з саматычным кампанентам, у тым ліку кампанентам *вочы*. Актуальнасць нашага даследавання заключаецца ў тым, што фразеалагічным адзінкам дыялектнага тыпу належыць асаблівая роля ў стварэнні этнамоўнай карціны свету народа, паколькі рэгіянальныя ўстойлівыя выразы – гэта дастаткова цікавыя і інфарматыўныя сродкі адлюстравання жыццядзейнасці людзей. Таму вывучэнне нацыянальнай карціны свету на матэрыяле дыялектнай фразеалогіі з’яўляецца адным з перспектывных накірункаў, якія распрацоўваюцца лінгвістамі ў канцы XX – пачатку XXI ст.

Мэта артыкула – вызначыць структурна-семантычныя асаблівасці фразеалагічных адзінак з кампанентам *вочы* ў народных гаворках Віцебшчыны.

Матэрыял і метады. Даследаванне праведзена на аснове аўтарскага слоўніка народнай лексікі, фразеалогіі і парэміялогіі “Вушацкі словазбор Рыгора Барадуліна” (2013) [1] і дыялектнага слоўніка “Мова Сенненшчыны: дыялектны слоўнік” (2015) [2], а таксама з дапамогай лексікаграфічных матэрыялаў дыялектнага тыпу, сабраных на працягу апошніх гадоў студэнтамі факультэта гуманітарыстыкі і моўных камунікацый ВДУ імя П.М. Машэрава падчас дыялекталагічных практык. Агульная